

Innhold

Forord	11
Kapittel 1	
Innledning og det demokratiske oppdraget	13
<i>Trond Solhaug</i>	
Den politiske konteksten	13
Tidligere forskning på feltet demokrati og medborgerskap i Norge ..	17
Det demokratiske oppdraget	18
Kort om demokrati og medborgerskap i norske læreplaner	19
Kunnskapsløftet 2020	21
Overordna del	21
Samfunnskunnskap i videregående skole	24
Kapitteloversikt	25
Litteratur	29
Kapittel 2	
Demokratibegrepet i skolen	33
<i>Trond Solhaug</i>	
Ulike oppfatninger av demokrati	34
Liberale oppfatninger av demokrati	34
Deltakerdemokratiet	36
Dialogdemokratiet – det deliberative perspektivet	38
Radikalt demokrati – Chantal Mouffe	39
Oppsummering	42
Demokrati og didaktikk	43
Litteratur	45

Kapittel 3	
Medborgerskap	47
<i>Trond Solhaug</i>	
Statsborgerskap og medborgerskap	47
Kort om statsborgerskap og medborgerskap	48
Ikke-statsborgere, men medborgere (non-citizens)	49
Om framveksten av sivile, politiske og sosiale rettigheter	50
Etter Marshall, kosmopolitisk og globalt medborgerskap	51
Kosmopolitisme	52
Ideologiske syn på medborgerskapet	53
Liberale syn på medborgerskapet	53
Deltakerdemokrati og medborgerskap (republikansk tradisjon)	54
Et fellesskapsorientert (kommunitært) syn på medborgerskapet	54
Radikalt syn på medborgerskap	55
Kort oppsummering og noen didaktiske perspektiver	56
Ulike perspektiver på medborgerskap	56
Kulturelt medborgerskap	57
Forbrukermedborgerskap	57
Intimt (seksuelt) medborgerskap	58
Medborgerhandlinger (acts of citizenship)	59
Studie av medborgerskap – ICCS 2016	60
Medborgerundervisning	61
Barn og unge som medborgere	62
Medborgerskap en del av språket vårt	62
Perspektivering og konflikthandtering	62
Mot en medborgeridentitet	63
Litteratur.	63
 Kapittel 4	
Om politikk	66
<i>Trond Solhaug</i>	
Å definere politikk	66
Om makt og politikk	67
Konstitusjon, rettferdighet og tillit	68
Ideologiske spenninger i politikk	70
Lærernes valg	72
Politisk bevissthet og politisk identitet	73

Forskning på politisk deltakelse i skolen	74
Elevmedvirkning	75
Politisk deltakelse i samfunnet	76
Politikk og didaktikk – noen innspill	78
Litteratur.	79
 Kapittel 5	
Politisk deltakelse og norsk politikk	82
<i>Trond Solhaug</i>	
Om tillit og demokrati	82
Politisk fremmedgjøring	83
Politisk interesse	84
Sammenfatning om unges holdning til det politiske feltet	84
Skillelinjer i norsk politikk	85
Populismen – skillelinjer oppheves?	88
Viktige saker i valg i dag	88
Politiske skiller blant unge	89
Miljøvern eller økonomisk vekst	91
Innvandring	92
Likeverd og individualitet	93
Sentrum vs distrikter (periferi)	93
Sammenfatning	94
Litteratur.	95
 Kapittel 6	
Motivasjon for politisk deltaking som undervisningsutfordring	97
<i>Kjetil Børhaug</i>	
Innleiing	97
Gode grunner for politisk deltaking	98
Politisk motivasjon i praksis	101
Skulevala mellom underholdning og plikt	102
Lærebøkene i samfunnskunnskap – identitet, instrumentalitet og plikt	103
Mediekampanjen i 2013 – saker og sex	104
Identifikasjon	105
Saker og påverknad	106
Prosedyren	107
Sex og humor	107

Drøftingar av lav valdeltaking	107
Opplæring til demokrati i motivasjonsperspektiv	108
Litteratur.	110
 Kapittel 7	
Politisk kunnskap og kyndighet (literacy)	112
<i>Trond Solhaug</i>	
Innledning	112
Hva er en godt nok informert medborger?	113
Kunnskapsformer	114
Operasjonalisering av kunnskap	114
Politisk kyndighet (literacy)	116
Forskning på politisk kunnskap	117
Kunnskaper og ICCS 2016-studien	118
Kunnskapskilder – hvor viktig er skolen som kilde?	120
Kunnskaper – didaktikk og dilemmaer	122
Litteratur.	123
 Kapittel 8	
Elevmangfold og inkluderende medborgerskap	126
<i>Trond Solhaug</i>	
Kort om «Kunnskapsløftet 2020»	126
Økt mangfold og innvandring	127
Noen særtrekk ved minoriteter	128
Om å forstå ulikhet	129
Habitus	129
Elevens «kapitaler»	130
Inkluderende medborgerskap	130
Om relasjoner – interkulturell empati	132
Fremmedgjøring	133
Utdanning i en mangfoldig verden	134
Politisk integrering	134
Et kosmopolitisk perspektiv på undervisning	135
Om kulturell kyndighet og forståelse	136
Ei politisk utdanning for mangfold	137
Litteratur.	139

Kapittel 9

Elevane si deltaking i elevråd og ungdomsråd 142

Kjetil Børhaug

Innleiing 142

Eit organisert deltakingssystem med ambisjonar om
demokratisk danning 143

Deltaking i demokratiteoretisk perspektiv 146

Eit organisert deltakingsapparat i demokratiteoretisk lys 149

Elevrådsarbeidet 149

Barne- og ungdomsråd 152

Kor demokratisk, og kva for demokrati? 154

Utvikling av det formelt organiserte demokratiet i skulen 156

Oppsummering 159

Litteratur 160

Kapittel 10

Opplæring for demokrati i ei globalisert verd 163

Kjetil Børhaug

Innleiing 163

Globaliseringsprosessar, politikk og demokrati 164

Globalisert opplæring til demokrati i praksis 168

Fagdidaktiske perspektiv på utdanning til demokratisk
deltaking i ein globalisert kontekst 170

Fagdidaktiske vegval 177

Oppsummering 178

Litteratur 179

Kapittel 11

Menneskerettighetsundervisning som medborgerskap i skolen .. 184

Knut Vesterdal

Innledning 184

Hva er menneskerettighetsundervisning? 185

Konseptualisering av MR 188

Ulike forståelser – ulike didaktiske tilnærmingar 189

Tendenser i forskningen på MRU 190

Hvordan utvikle helhetlig menneskerettighetsundervisning? 191

Avslutning: menneskerettighetsundervisning og
tverrfaglige temaer 198

Litteratur 199

Kapittel 12

Samisk medborgerskap i samfunn og skole 205

Trond Risto Nilssen

Innledning 205

Samenes rettsvern 206

Urfolksdiskursen 208

Rettighetskamp 209

Sannhet og forsoning 211

Samene i demokratiet 212

Skolen 213

Avslutning 216

Litteratur. 218

Kapittel 13

Demokrati, medborgerskap og didaktikk 222

Trond Solhaug

Skolen, en offentlig sosialisering 222

Demokratiske skoler 224

Skolen som en demokratisk institusjon 224

Nærmere om elevmedvirkning 225

Eleven som forsker 226

Pseudodemokrati 226

Litt forskning om medvirkning 227

Demokratiske verdier 227

Sammenfatning om demokratiske skoler 229

Skolen som en politisk arena 230

Om demokratisk kompetanse 233

Diskusjon – kan skolen gjøre en politisk forskjell? 234

Det kontroversielle 234

Det kontroversielle og lærerroller 235

Litteratur. 237

Forfatterpresentasjoner 240

Register 242